

Sygn. akt I CSK 452/14

POSTANOWIENIE

Dnia 12 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

Protokolant Justyna Kosińska

w sprawie z wniosku Kopalni Nafty R. Spółki z o.o. w L.
przy uczestnictwie Prokuratora Prokuratury Generalnej Renaty Jabłońskiej
o rejestrację podmiotu w Krajowym Rejestrze Sądowym,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 12 marca 2015 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 5 grudnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni – Kopalnia Nafty „R.”-spółka z o.o. w L. złożyła wniosek o jej rejestrację w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS), podając w nim, że została zawiązana przez dwoje wspólników w dniu 24 sierpnia 1928 r. aktem notarialnym, zarejestrowano ją we właściwym sądzie rejestrowym, prowadziła działalność gospodarczą i do chwili obecnej nie została zlikwidowana. Nie zachował się jednak żaden odpis z rejestru tej spółki w archiwach Polski i w L. Skład wspólników ulegał zmianie na podstawie kolejnego dziedziczenia, była to bowiem tzw. spółka rodzinna. Do wniosku dołączono też wypis aktu notarialnego z dnia 25 czerwca 2010 r., obejmującego protokół nadzwyczajnego zgromadzenia wspólników tej spółki wraz z podjętymi uchwałami, m.in. w przedmiocie powołanie jednoosobowego zarządu spółki.

Uczestnik postępowania rejestrowego - Prokurator Prokuratury Rejonowej wnosił o oddalenie wniosku, stwierdzał brak legitymacji czynnej spółki-wnioskodawczyni oraz wywodził, że jedynym udziałowcem spółki jest obecnie Skarb Państwa.

Sąd Rejonowy oddalił wniosek po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

Kopalnia Nafty „R. „spółka z o.o. została ustanowiona aktem notarialnym w dniu 24 sierpnia 1928 r., między dwiema osobami - S. i M. L. (małżeństwem). Została ona prawdopodobnie wpisana do rejestru prowadzonego przez przedwojenny Sąd Okręgowy w L. (nr ...36). Spółka prowadziła działalność gospodarczą do czasu drugiej wojny światowej także na terytorium należącym obecnie do RP, ale nie zmieniła swojej siedziby określonej w umowie spółki. Składniki majątkowe stanowiące przedsiębiorstwo spółki zostały przejęte na własność Państwa na podstawie art.3 ustawy z dnia 31 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej (Dz.U. nr 3, poz. 17; cyt. dalej jako „ustawa z dnia 31 stycznia 1946 r.”). W dniu 25 czerwca 2010 r. odbyło się nadzwyczajne zgromadzenie wspólników i podjęto kilka uchwał, w tym uchwałę o powołaniu zarządu spółki. Nie wskazano miejsca przechowywania akt rejestrowych spółki.

W ocenie Sądu Rejonowego, ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o KRS (Dz.U. z 2013 r., nr 1203, cyt. dalej jako „ustawa o KRS”) nie przewiduje obowiązku uzyskiwania wpisu do rejestru przez podmioty mające siedzibę poza granicami RP. Zmiana siedziby spółki – wnioskodawczyni nie została dokonana w treści umowy spółki, a taka zmiana także wymaga odpowiedniej rejestracji. Zgodnie z art.17 ust.1 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. - prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. nr 80, poz. 432, cyt. dalej jako „p.p.m. z 2011 r.”; przepis ten odpowiada art. 9 ustawy z dnia 12 listopada 1965 r.-prawo prywatne międzynarodowe, Dz.U. nr 46, poz. 290, cyt. dalej jako „p.p.m. z 1965 r.”),osoba prawna podlega prawu państwa, w którym osoba ta ma siedzibę. Siedziba statutowa wnioskodawcy znajduje się poza granicami RP, a obecnie obowiązujące przepisy nie przewidują przeniesienia siedziby zagranicznej osoby prawnej do Polski.

Apelacja wnioskodawczyni została oddalona. Sąd Okręgowy stwierdził, że wnioskodawczyni nie jest objęta obowiązkiem wpisu do rejestru przedsiębiorców, bowiem obowiązek taki dotyczy tylko podmiotów, które mają siedzibę na terytorium RP (art. 3 ustawy o KRS). Siedzibę te wyznacza statut tego podmiotu (tzw. siedziba statutowa). Zmiana siedziby wymaga zmiany umowy i zarejestrowania tej zmiany. Spółka – wnioskodawczyni w wyniku działań wojennych zakończyła swą rzeczywistą działalność i jej siedziba nie znajduje się obecnie na terytorium RP. Zgodnie z art. 25 ustawy Ukrainy o międzynarodowym prawie prywatnym (tekst tego aktu prawnego – w aktach sprawy), siedzibą osoby prawnej jest państwo, w którym osoba prawna jest zarejestrowana.

W skardze kasacyjnej Spółki podniesiono zarzuty naruszenia prawa materialnego tj. art. 7 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r.-przepisy wprowadzające ustawę o KRS (Dz. U. nr 121, poz. 770 ze zm., cyt. dalej jako „p.w.k.r.s. z 1997 r.”), art.9 ust. 2 i art. 9b p.w.k.r.s. z 1997 r., art. 17 ust. 1 i 2 p.p.m. z 2011 r. Z ostrożności procesowej wskazywano także na naruszenie art. 1143 § 1 k.p.c., art. 17 ust. 1 w zw. z art. 17 ust. 2 p.p.m. z 2011 r. i w zw. z art.25 ust.1, 2 i 3, art. 5 ustawy Ukrainy o międzynarodowym prawie prywatnym oraz art. 10 ust. 2 p.w.k.r.s. Skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia, ewentualnie – uchylenia tego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawowe znaczenie w tej sprawie rejestrowej ma kwestia ustalenia właściwej siedziby spółki z o.o., która złożyła wniosek o jej rejestrację w dniu 29 czerwca 2010 r. Siedziba stanowi nie tyle – jak wywodzą Sądy meriti - przesłankę obowiązku rejestracji, ale ma decydujące znaczenie dla ustalenia tego, czy w zakresie rejestracji może być stosowane prawo polskie zgodnie z art.17 ust. 1 p.p.m. z 2011 r. Zgodnie z tym przepisem, osoba prawna podlega prawu państwa, w którym ma siedzibę.

Należy stwierdzić, że art. 17 ust. 1 p.p.m. wspomina ogólnie o „siedzibie osoby prawnej”, ale nie przesądza tego, jakie kryteria i elementy mogą decydować o przyjęciu właściwej formuły takiej siedziby. Podobna regulacja zawarta była w art. 9 p.p.m. z 1965 r. Okoliczności danej sprawy rejestrowej, a przede wszystkim oczywiste związki spółki wnioskodawczynie z systemem prawa polskiego - mogą właśnie przemawiać na rzecz prezentowanej w literaturze polskiej koncepcji tzw. siedziby rzeczywistej, tj. miejsca rzeczywistego działania organu zarządzającego osoby prawnej, w tym spółki kapitałowej. Oznacza to, że osoba prawna (spółka z o.o.) może zostać utworzona za granicą (także z punktu widzenia dzisiejszych realiów terytorialnych), a mieć swoją siedzibę w Polsce właśnie z racji funkcjonowania na terytorium Polski reprezentującego ją organu zarządzającego w rozumieniu art. 41 k.c.

Tymczasem widoczne w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia założenie przez oba Sądy meriti - bez bliższej argumentacji - konieczności preferowania koncepcji tzw. siedziby statutowej spółki, tj. wyrażonej w akcie założycielskim, spowodowało oddalenie wniosku spółki- wnioskodawczynie. Takie rozstrzygnięcie należy uznać jednak zdecydowanie za przedwczesne z następujących powodów.

Po pierwsze, do wniosku o rejestrację dołączono sporo dokumentów, które mogłyby wskazywać na to, że rzeczywista siedziba spółki ukształtowała się w pewnym czasie właśnie na terytorium obecnej RP także w okresie międzywojennym po zawiązaniu spółki w 1928 r., tj. w miejscowości R. niedaleko K.

Dokumenty te mogą świadczyć o tym, że właśnie w tej miejscowości pojawiło się centrum decyzyjne związane z działalnością organów zarządzających działalnością eksploatacyjną spółki. Należy zauważyć też, że pewne znaczenie w tym zakresie może mieć także treść "Protokołu zdawczo - odbiorczego" z 1952 r. (k. 200 i n. akt), w którym wskazuje się na przejęcie właśnie „Przedsiębiorstwa Kopalnia Nafty R. w „R.”, położonego w gromadzie R., pow. L.” z wyszczególnieniem b. właścicieli tego przedsiębiorstwa. Oznacza to potrzebę ustalenia - w ramach kognicji sądu rejestrowego (art. 23 ustawy o KRS z 1997 r.) - czy wspomniany materiał dokumentacyjny nie uzasadniałby wniosku, że doszło jednak do zmiany siedziby osoby prawnej spółki w świetle obowiązującego wówczas stanu prawnego.

Po drugie, z akt sprawy wynika, że spółka - wnioskodawczyni była tzw. spółką rodzinną, założoną przez członków rodziny. Oznaczać to mogło, że centrum decyzyjne spółki mogło tym bardziej pokrywać z faktycznym pobytem (zamieszkaniem) jej udziałowców.

Należy zwrócić jeszcze uwagę na inne istotne zagadnienie. Otóż w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia znalazło się ogólne stwierdzenie, że „spółka na skutek nadzwyczajnych okoliczności, tj. działań wojennych zakończyła swoją rzeczywistą działalność, a siedziba rejestrowa przestała znajdować się na terytorium RP”. Jednocześnie w sprawie tej ustalono, że na podstawie art. 31 stycznia 1946 r. składniki majątkowe stanowiące przedsiębiorstwo spółki, znajdujące się na terenie gminy R., zostały przejęte na rzecz Skarbu Państwa (s. 3 uzasadnienia zaskarżonego postanowienia). Powstaje w związku z tym kwestia, czy spółka wnioskodawczyni w chwili wystąpienia z wnioskiem o wpis istniała jeszcze jako osoba prawna, skoro doszło jednak do aktu jej nacjonalizacji. W toku postępowania rejestrowego prokurator kwestionował legitymację czynną tej spółki i wywodził, że „jedynym udziałowcem spółki jest Skarb Państwa” (pismo z dnia 16 marca 2012 r.). Jeżeli spółka Kopalnia Nafty R. w ogóle nie istniałaby w sensie prawnym, to tym bardziej nie powstałby ustawowy obowiązek jej rejestracji de lege lata. Prawne konsekwencje nacjonalizacji przedsiębiorstwa spółki z o.o. na podstawie przepisów ustawy z dnia 31 stycznia 1946 r. mogłyby, w ocenie Sądu

Najwyższego, podlegać badaniu w postępowaniu rejestrowym (art. 23 ustawy o KRS).

Sąd Okręgowy przedwcześnie zatem przyjął, że nie wystąpiły prawne podstawy rejestracji spółki - wnioskodawczyni w oparciu art. 3 ustawy o KRS w zw. z art. 7 p.w.k.r.s. z 1997 r. Nietrafnie i bez bliższego uzasadnienia też przyjęto, że o miejscu siedziby w danej sprawie rejestrowej w rozumieniu art. 12 ust. 1 p.p.m. z 2011 r. decydować może tylko siedziba założona w akcie założycielskim (tzw. siedziba statutowa). W tej sytuacji należało uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.).